

Din Bilim Felsefe

Aklın Dogmayla Savaşı

Iraz Akış

Bilim ve Aydınlanma Akademisi Kuruluş Bildirisi' nden

... çalıştığımız bilimsel alandaki gerici ideolojilerle mücadele etmek, doğa ve toplum bilimlerini felsefe ve bilim tarihi açısından bütünleştirmek ve bunda diyalektik materyalizmin olanaklarından yararlanmak, kısaca bilimsel alanlarımızdan kalkarak bir aydınlanma mücadelesi vermek için...

Madde, Diyalektik ve Toplum Dergisi' nin üçüncü sayısında Akademi' nin yukarıda sayılan amaçları açısından önemli bir kaynak niteliğine sahip bir kitabı okurlarımızın dikkatine sunmak istedik.

İlker Belek' in ***Din Bilim Felsefe - Aklın Dogmayla Savaşı*** kitabı, maddeyi kendi hareketi içinde anlayabilmek ile onu değiştirebilmek arasındaki ilişkinin önemini tarihselci bir yaklaşımla ortaya koyan bir çalışma. Sınıf mücadelelerine eşlik eden materyalizm ile idealizm arasındaki savaşın gerekçelerini ve sonuçlarını sunan kitap, anlamaya ama sadece anlamaya değil değiştirmeye kaynaklık edecek biricik felsefi yaklaşım olan diyalektik materyalizmin yasalarıyla tamamlanıyor. Din Bilim Felsefe, ideolojik mücadele için önemli bir kaynak niteliği taşıyor.

Materyalizm ile idealizm arasındaki kadim mücadele

İçinden geçtiğimiz yıllarda ülkemizde daha çarpıcı şekilde gözlemlenmekle birlikte, dünya genelinde 20. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak günümüze kadar dinselleşmenin yaygınlaştığını görüyoruz. Kapitalizmin

DİN BİLİM FELSEFE

Aklın Dogmayla Savaşı

İLKER BELEK

Yazılama

70' li yıllardan beri içine girdiği kriz döneminin sonuçlarından biri de burjuvazinin işçi sınıfına karşı ideolojik mücadelesinde dine daha fazla yaslanması ve var olan sömürü düzeninin meşruiyeti için dinci gericiliği devreye sokması oldu. Aydınlanmanın kazanımları, bizzat ona kaynaklık eden burjuvazinin yoğun bir saldırısına maruz kaldı.

Peki, akıl ile dogmanın savaşı yeni mi? Kapitalizme ve onun krizlerine mi özgü? Evreni, dünyayı, yaşamı, insanı ve toplumu maddi bir zeminde ve değişim içinde açıklayanlarla; değişmeyen, değişebilme ihtimali sorgulamayan ve asla bilgisine ulaşamayan bir evreni/düzeni savunanların arasındaki mücadele binlerce yıla dayanıyor. Materyalizm ve idealizm arasındaki bu mücadele sınıflı toplumlar ile yaşıt.

Tarih boyunca iktidar değişikliğini hedefleyen her sınıf kendi teorisini üretirken ayaklarını materyalizme basıyor, var olan düzenin değişim dinamiklerini maddi gerçeklikte buluyor ve her zaman karşısına idealizm çıkıyor. Kimi zaman idealist filozofların idealar dünyasıyla, çoğunlukla dini dogmalarla, bazen de günümüzde

karşılaştığımız gibi postmodern zıvalarla...

İlker Belek, "Din Bilim Felsefe - Aklın Dogmayla Savaşı" başlıklı kitabında insanlık tarihinde bir yolculuğa çıkarıyor okurları ve bu binlerce yıllık mücadelenin kökenlerinden başlayarak günümüzdeki dinamiklerine kadar getiriyor. Sınıf mücadelelerine paralel olarak şekillenen iki ana felsefi akımı, kurumsal olarak dinlerin ortaya çıkışındaki etkilerini ve bilimsel gelişmelerle aralarındaki etkileşimleri üretim ilişkileri çerçevesinde sunuyor.

Din Bilim Felsefe bir üçlemenin son kitabı. İlk iki kitap sırasıyla ***Dinin Toplumsal Kökenleri*** ve ***Din Toplum İktidar*** başlıklarını taşıyor. İlk kitapta dinin ortaya çıkmasında rol alan faktörler, insanlık tarihi boyunca var olan bilinç yapıları ve ardından sınıflı toplumlarda kurumsallaşan din ele alınırken, ikinci kitapta sınıf mücadelesinde dinin rolü ve egemenler tarafından tarih boyunca sömürünün sürdürülmesi için nasıl bir araç olarak kullanıldığı değerlendiriliyor.

Serinin son kitabı ise dört bölümden oluşuyor ve her bölümde sırasıyla din, dinin bilim üzerindeki istismarı, bilimsel yöntem ve felsefe tarihselci yaklaşımla ele alınıyor. Din, bilim ve felsefenin doğuşu, onları birbirinden ayıran koşullar ve tarih boyunca süren ve günümüzde de devam eden karşılıklı ilişkileri/mücadeleleri ve her birinin insanlık tarihindeki önemi tartışılıyor.

"Tanrı'nın Kanıtı: Dinin Sözü" başlıklı ilk bölümde dinin kökenleri ve insanlık tarihinde ortaya çıkış koşulları, karşıladığı bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar irdeleniyor. Yazar sınıflı toplumların ortaya çıkışıyla birlikte iki temel gerekçenin sonucunda dinin tarih sayfasında ye-

rini aldığına işaret ediyor: tarım aracılığıyla doğa üzerinde kurulan tahakküm sonucunda ortaya çıkan soyut kutsallık arayışı ve egemen sınıfın dini kurumsallaştırarak toplumu yönetmesi.

Kitabın ilk bölümünde tarih boyunca tanrının varlığına dair sunulan kozmolojik, teleolojik ve ontolojik kanıtlar özetleniyor. Felsefenin doğuşundan itibaren dünyayı anlamaya çalışan materyalist filozofların sorduğu sorular ve bunlara verdikleri yanıtlar egemenleri tehdit ediyor. Bu bölümde iktidar sahiplerinin himayesinde gelişen ve mevcut düzenin devamlılığını savunan idealist yaklaşımlar - antik dönem idealist filozoflarının savlarından, günümüzdeki inanç ve bilimi eşitlemeye çalışan argümanlara kadar - tartışmaya açılıyor.

Bilimsel verilerden idealizm çıkar mı?

İkinci bölüm "Bilim Üzerinde Dinsel İstismar" başlığını taşıyor. İdealist yaklaşımın, özellikle 19. yüzyılda başlayan ve günümüze değin modern verilerle desteklenen bilimsel ilerlemeler karşısında sıkışmışlık içinde verdiği yanıtları ele alıyor. Bu yanıtlar bilime karşı örgütlenen bir karşı saldırı ve uzlaşma görüntüsü altında kapsama çabaları olarak özetlenebilir. Evrenin, dünyanın ve yaşamın ortaya çıkışı ve değişimi yani maddenin hareketi ile ilgili temel açıklayıcı başlıklar olan biyolojik evrim, termodinamik, büyük patlama ve kuantum fiziği bu saldırıların hedef tahtasında. En kapsamlı çarpıtmaların bu alanlarda yapıldığı görülüyor ve yazar kitabın ikinci bölümünde bu çarpıtmaları örnekleyerek, bunlara karşı bilimsel yanıtlarını sıralıyor.

Bu bölüm tarihsel ilerleme fikrine karşı olanların gerektiğinde nasıl bir ikiyüzlülük sergilediğini de ortaya

koyuyor. Evrim kuramını reddeden muhafazakârlık, yeri geldiğinde doğal seçilimi toplumsal düzendeki eşitsizliklerin meşrulaştırması için kullanırken, 20. yüzyılın ilk yarısında Sosyal Darwinizm'in öjeniye kadar vardırıldığını biliyoruz. Kuantum fiziği ise içerdiği "belirsizlik" nedeniyle postmodernizmin sonuna kadar istismar ettiği bir diğer alan olarak karşımıza çıkıyor. Belek kitabın bu bölümünde okurlara anlaşılır bir dille bu alandaki çarpıtmaları ve bunlara karşı bilimsel gelişmelerin sunduğu yanıtları aktarıyor.

Bilirsek değiştirebiliriz

Kitabın "Nasıl Bilgileniriz? İnsan Akli Nasıl Çalışır? Epistemoloji" başlıklı üçüncü bölümü bilimsel yöntemle ayrılmış. Kitabın bütününe hâkim olan tarihselci yaklaşım bilimsel yöntemin sunulduğu bölümde de mevcut. Henüz bilim ve felsefenin iç içe olduğu dönemlerden başlayan insanlığın bilgiye ulaşma sürecindeki temel sorular "neyi bilebiliriz, nesne nedir, nesnelere oldukları gibi mi yoksa gördüğümüz kadarıyla mı biliriz, bilginin kaynağı nedir, öznenin bağımsız nesne var mıdır ve bilme süreci nasıl işler?" şeklinde formüle ediliyor. Materyalizm ve idealizm bu sorulara verdikleri yanıtlarla birbirinden ayrılıyor. Materyalizme göre madde birincildir, bilinçten ayrı olarak vardır ve bilme eylemi insanın bu maddi gerçeklik üzerindeki pratik eylemidir. İdealizm ise maddenin düşünce tarafından yaratıldığını savunan nesnel idealizm ve insan aklının asla gerçekliğe ulaşamayacağını savunan öznel idealizm olarak kendini ortaya koyar. Belek epistemoloji alanına girdiği bu bölümde, sensüalizm, ampirizm, septsizizm, rasyonalizm gibi farklı yaklaşımları içeren idealizm yelpazesini aktarıyor. İdealizm farklı veçhelerle

gerçeğin (en azından tam olarak) bilinemeyeceğini, bilindiği sanılanın gerçek olmadığını vaaz ediyor.

Tüm idealist yaklaşımlar vaaz ettikleri bu bilinemezlik üzerinden salgılanan güvensizlik ve korku duygusunun istismarı ile dini inanışları destekliyor. Tek tanrıcı dinlerin hizmet ettiği hedef ile günümüzde insan aklına yönelik ideolojik saldırıların sorumlularından biri olan postmodernizmin hedefi ortak. Madde bilinemez, anlaşılabilir, dolayısıyla değiştirilemez. Bu çaresizlik sömürü düzenine mahkûmiyeti ve ataleti beraberinde getiriyor. Tevekkül ile kuantal belirsizlikler aynı amaca hizmet ediyor!

Maddi gerçekliği anlama eylemi olan bilimin ise kendine felsefi yön olarak diyalektik materyalizmi belirlemek zorunda olduğu vurgulanıyor. Antik dönem materyalist filozoflarının da fark ettiği gibi madde ancak hareketi içinde anlaşılabilir. Gerçekliğin maddi bir zeminde anlaşılması, değiştirme iradesinin ön koşulu.

Diyalektik materyalizm: işçi sınıfı aydınlanmasının felsefesi

Kitabın son bölümü olan "Felsefenin İşçi: Gerçeklikten Anlam ve Yön Çıkarmak" başlıklı bölümde felsefenin kökeni, ana akımları, üretim ilişkileri ile ilişkisi ve nesnel gerçekliği anlamlandırmadaki rolü ele alınıyor.

İnsanlık tarihinin çok büyük bir kısmında toplumların sınıfsız olduğunu ve eşitlikçi bir yapıya sahip olduğunu biliyoruz. İlkel Komünal Toplum olarak adlandırılan bu toplumsal düzende doğayı anlama uğraşı hem tüm toplumun ortak faaliyeti hem de gıdaya ulaşmak, tehlikelerden korunmak gibi çok pratik sorunlarla meşgul

olduğundan materyalist bir yaklaşıma sahip.

Sınıflı toplumlarda ise felsefe profesyonelleşti. Tarım ve hayvancılık ile elde edilen artı ürün sayesinde felsefenin temel sorularını yanıtlamak için zaman sağlanırken, artı ürünün eşit olmayan şekilde paylaşımı için de felsefeye ihtiyaç doğdu.

Din Bilim Felsefe kitabının son bölümü, felsefenin Antik Yunan' da Ege kıyılarında materyalist olarak doğuşuna tanıklık etmemizi ve Tales' ten başlayarak Herakleitos, Demokritos ve antik dönemin son materyalist filozofu olan Epikuros gibi materyalist filozofları tanımamızı sağlıyor. Aynı dönemde sınıf mücadelesinde egemen ideolojinin Platon ve Aristo gibi idealist filozoflarca nasıl tahkim edildiğini okuyoruz. Platon ve Aristo' nun öğretileri kendi dönemleriyle sınırlı kalmıyor, Ortaçağ karanlığında Avrupa' da devlet politikası haline geliyor.

Burjuvazinin iktidar mücadelesinde dini dogmaları ve kiliseyi karşısına alarak akıldan yana tutum alma zorunluluğu ile açılan Aydınlanma dönemi ve ardından yaşanan bilimsel ilerlemeler materyalizmi idealizm karşısında destekliyor.

Belek kitabında burjuva aydınlanmasının sınırlarına da işaret ediyor. Burjuvazi dinin siyasi alandaki gücünü kırmak için mücadele vermekle birlikte, onun insan aklı üzerindeki hegemonyasının sürmesinden yanaydı. Bu ikilik kendisini felsefi yaklaşımlarda da ortaya koydu: Hegel' in diyalektik ve idealist felsefesi ile Feuerbach' ın materyalist ancak metafizik yaklaşımları.

Kitabın son bölümü bu yaklaşımlarının eleştirisi üzerinden ve dönemin bilimsel verilerinin ışığında Marx ve Engels tarafından tanımlanan diyalektik materyalizme

ve Lenin' in katkılarına ayrılmış. Karşıtların çelişkili birliği, niceliğin niteliğe dönüşümü ve yadsımanın yadsınması başlıkları altında diyalektik materyalizmin üç temel yasası, hem doğa bilimlerinden hem de toplumsal süreçlerden örnekler ile sunuluyor.

Belek' in kitabının sonunda işçi sınıfı aydınlanmasına yaptığı vurgu aynı zamanda bir mücadele çağrısı olarak okunabilir:

Demek ki dinin yadsınması, sınıflı toplum yapısının aşılmağa olduğu bir toplumsallıkta, Aydınlanmanın işçi sınıfının elinde geliştirilmesini, bilimin amatörlleştirilmesini gerektirecek ve bu sürecin içinde gerçekleşecektir. Dolayısıyla Aydınlanmanın gündelik yaşama hâkim olması, muhafazakâr tahakküm rejimlerinin yıkılması, sosyalist devrimi gerekli kılar.

Künye: İlker Belek, *Din Bilim Felsefe - Aklın Dogmayla Savaşı*, Yazılama Yayınevi, İstanbul, 2017

ISBN: 978-605-9988-66-7